

SLIKARSTVO MONOKROMIJE

BRANKA STIPANČIĆ

Jelena Perić (1962.) i Anto Jerković (1958.) poznati su našoj sredini od svojih prvih izlaganja na skupnim izložbama kao što su zagrebački Salon mladih, riječki Biennale mladih, Ljubljanska izložba 5 + 5, Zagrebački salon i druge od sredine osamdesetih godina, te svojih samostalnih izložbi u Galeriji Studentskog centra, Galeriji proširenih medija, Multimedijalnom centru i dr. U posljednje vrijeme zajedno su realizirali nekoliko instalacija, i upravo taj zajednički rad bio je povodom za ovaj razgovor.

BRANKA STIPANČIĆ: *Kada ste počeli zajedno raditi?*

ANTO JERKOVIĆ: Zajedno smo počeli raditi još u Majstorskoj radionici 1986. godine. Formulirali smo neke ideje zajedno, pa smo odlučili i neke stvari materijalizirati zajedno.

B.S.: *Koji je vaš prvi rad zajednički u ideji i materijalizaciji, a koji ste potpisali zajednički?*

JELENA PERIĆ: Bile su to instalacije koje su se sastojale od zasebnih elemenata što smo ih postavljali zajedno. U toj konstelaciji, odvojeni radovi postali su zajednički, međutim, u nekoj drugoj kombinaciji isti ti radovi postajali bi opet odvojeni. Oni se mogu promatrati kao dva spiralna toka koji se međusobno približavaju ili udaljuju. Ponekad dolazi do spoja između tih radova. Zato je teško odrediti koji nam je rad zajednički, kao što je teško reći kada je nastao neki rad, jer instalacija koja je postavljena npr. 1989. godine sastoji se od elemenata koji su bili prije ili će biti kasnije sadržani u nekoj drugoj postavci. Svatko od nas u zajedničkom radu zna što je njegov rad. Mi ne negiramo svoju individualnost u cilju stvaranja novog rada.

B.S.: *Kako ste počeli raditi monokromne slike? Meni se čini da je došlo do naglog reza, nakon što je Anto radio slike u kojima je dominirala materija i gesta, a Jelena jednu vrstu lirске apstrakcije?*

A.J.: Moji raniji radovi bili su element zemlje, sadržavali su gestu, znak i materiju i imali su alkemijske konotacije u smislu da svakoj organizaciji, svakoj kreaciji prethodi raspadanje. Boju, zemlju, ugljen i pepeo kao materiju bacao sam na platno bez ikakve kreacije. Poslije sam prešao na plavu boju. Ona u sebi nosi druge konotacije, odvojena je od materije, suština je plave u njezinoj nematerijalnosti i spiritualnosti.

J. P.: U Galeriji Studentskog centra u Zagrebu potkraj 1987. i na početku 1988. godine izlagala sam tzv. "plašljive monokromije". To su bile blago narančaste, blago svijetloplave, smeđe slike s lirskim namazom boje. U njima sam inzistirala na gesti kao na individualnom tragu, na vlastitom rukopisu. Međutim, što sam više ulazila u boju, to mi je gesta bila nepotrebna, odvlačila je prema drugoj priči. Individualna priča bila je jača od univerzalne za koju sam smatrala da je mogu izraziti čistim monokromnim platnima. Ako u jednoj slici postoje i gesta i boja koje žele dominirati, dolazi do kontradikcije, tj. sama boja nije mogla imati takvo snažno djelovanje kao gesta koja je bila u toj boji. Malo-pomalo gestu sam eliminirala.

Ranije slike bile su u zagasitoj boji, crvena boja bila je ugušena dodatkom smeđe, crne ... što je gesta postajala neizraženija, boja je postajala intenzivnija i čišća.

B. S.: *Kako si izabrala crvenu boju za svoje slike?*

J. P.: Boju sam izabrala intuitivno. Crvena je boja jednostavno prevladala zbog svoga aktivnog djelovanja. Prve crvene monokromije nastale su 1988. godine, a izložila sam ih u Galeriji proširenih medija u Zagrebu u veljači 1989. godine.

B. S.: *Kada su nastale tvoje prve monokromije?*

A. J.: Počeo sam izlagati monokromije na skupnim izložbama od 1988. U Galeriji proširenih medija 1990. izveo sam plavim pigmentom krug na zidu, čime sam želio ujediniti, sažeti iskustvo u jednu boju i jednu formu. Plava je boja za mene vrhovna boja, ona je kult-boja apstraktne sublimacije, ukazuje na transcendentalnost duha, na apsolut.

B. S.: *Za razumijevanje monokromnog slikarstva, koje se često čini vrlo slično, važno je poznavati intencije umjetnika. Mnogi su umjetnici zato izražavali svoje namjere u spisima. Malevič je npr. pisao o neograničenosti boje, o oslobađanju forme od boje, Rodčenko je za svoje slike Čista crvena, Čista žuta i Čista plava iz 1921. god., koje su prve prave monokromije, govorio da sadrže političke implikacije ... Umjetnici su kroz povijest dulju od 70 godina, od Strzeminskog do Ad Reinhardta, Newmana, Kleina,*

Manzonija, Rymana ... tumačili razloge za svoje monokromne slike. Koji su vaši razlozi?

A. J.: Slikanje je pristupanje jednom univerzalnom cilju, duhovnom, neograničenom prostoru u kojemu je čovjek i sam prisutan. Kao da je čovjek određen da lebdi u tom prostoru, globalnom i univerzalnom. Postoji neki red koji ja ne želim narušavati. Zato na mojim slikama nema linija, ni granica. Obojeni elementi su materijalni segmenti bez razgraničenja. Odlučujem da rad bude prazan, da bude "ništa", "nula", odnosno, on može biti ujedno i "sve". Prema taoističkoj doktrini, što je čovjek bliži toj "nuli", tom "ništa", on je ujedno bliži "univerzumu". To može biti bog, može biti bezgraničan prostor, može biti duhovno jedinstvo. Slikarstvo je za mene samo jedna ljudska potreba da se materijalizira ono što je duh u biti.

J. P.: Ja vidim umjetnost čiste boje kao uranjanje u neki neprekinut prostor, kao povratak u rajsko doba jedinstva, kao povratak u doba neindividualnosti. Cilj je umjetnika, možda, osvajanje toga neizrecivog mira u prirodi.

Ja sam počela raditi monokromije iz hedonističkih predispozicija. Kada sam stvorila odluku, bio je za mene čist užitek premazivati platno jednoličnom bojom u kojoj nema sukoba dviju ili više boja.

Također, odluka da radim monokromije proizišla je iz želje za depersonalizacijom. Doživljam svoje plohe kao da su prisutne oduvijek.

Ja samo izvodim tu jednoličnu plohu i pri tomu uživam. Kada netko gleda moju sliku, meni nije važno da osjeti moju osobnost, već da doživi tu površinu - kao da je ta površina oduvijek bila tu.

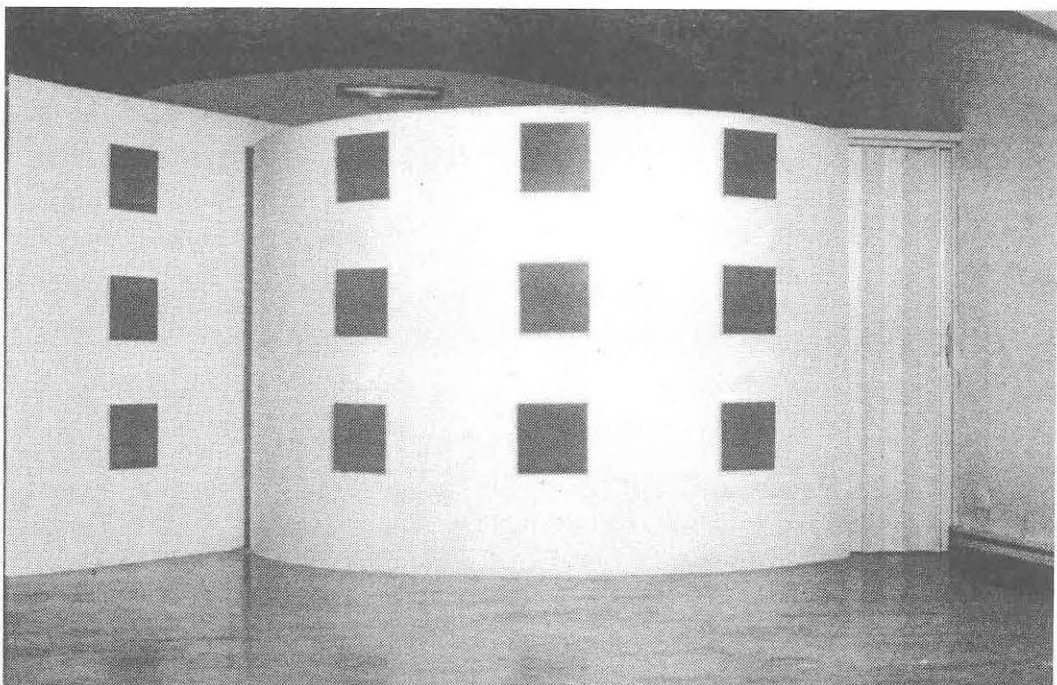
Želim da se te slike prihvate takvima kakve jesu. Ne treba previše tražiti razloge zašto je to tako. Ne želim dati radovima tumačenja, jer ih time ograničujem. Bilo koje značenje što ga pridajem tim radovima može biti samo trenutačno objašnjenje.

B. S.: *Meni se čini da vi inzistirate na "praznini" u radu, na nedefiniranju kako biste ostavili djelo maksimalno otvorenim različitim interpretacijama, a one, naravno, ovise o našem znanju, poznavanju povijesti moderne i recentne umjetnosti koju onda uključujemo u "našu priču".*

Što je rad nedefiniraniji i "prazniji", to je naša sloboda veća ...

A. J.: Slike su obojene površine, elementi nečega možda neobjašljivog, bezgraničnog, meditativno polje, potencijalni prostor. Želim otvoriti svoj rad za niz pristupa i razmišljanja. Ostaviti ga nedefiniranim. Naravno, podrazumijevam da je gledatelj obdaren senzibilnošću, različitim spoznajama, iskustvima u umjetnosti.

J. P.: Najlakše mi je svrstati svoj rad pod okrijele monokromije. U tim radovima nema ni čari, ni mističnog, ni domaće intimnosti. Ja u njih ne unosim misao, oni ništa ne predstavljaju niti uljepšavaju i u biti ništa ne žele. Zanima me ljepota ravnodušnosti.

J. PERIĆ: Instalacija, 1989.

B. S.: *Vaši su radovi uglavnom instalacije koje postavljate u različite prostore. Koje odnose pri tome uspostavljate?*

J. P.: Postavkom naših instalacija ne afirmiraju se samo radovi već i prostor u kojemu su postavljeni. Radovi se ne mogu izdvojiti iz integralnog prostora.

Za nas je jako važno znati u kojem ćemo prostoru izlagati, u kojoj galeriji. Do sada smo uvijek dobro poznavali povijest galerija u kojima smo izlagali. Veoma cijenim umjetničke napore, i za mene su oni na neki način polazište mog rada. Svaki prostor memorira bivša događanja.

Na primjer, kada smo izlagali u Galeriji proširenih medija, mi smo poznavali i rad te galerije kroz deset godina i umjetnike koji su tu izlagali, i bili smo svjesni napora što su ga oni uložili. Stvorila se energija koja se ne može izbrisati. Tako smo u tom prostoru svoje radove postavili na dva bočna zida, a glavni smo zid, na kojemu su umjetnici najviše izlagali, ostavili prazan. Zid je imao u sebi toliko akumulirane umjetničke energije da je on sam po sebi govorio. Važna nam je također praznina i bjelina zida, razdaljina između pojedinih elemenata, njihova razapetost. Obojene su plohe energetski čvorovi u prostoru ili, da upotrijebim jednu usporedbu, kao živci u nervnom sistemu.

B. S.: *Kako određuješ odnose između pojedinih elemenata?*

J. P.: Stvar je trenutnog raspoloženja hoće li elementi biti postavljeni u matematičkom nizu ili nekom slobodnom rasporedu. Tu je riječ o čistim emocijama i čistom doživljaju, i to se ne može unaprijed znati i odrediti.

B. S.: *Posebno mi se sviđa instalacija iz vašega rimskog ateljea, koja se sastoji od malih crvenih monokromnih slika što ste ih postavili na zakrivljenu zidu: taj ujednačeni ritam kvadratnih slika na blago zakrivljenu zidu stvorio je delikatan geometrijske odnose.*

A. J.: To je Jelenin rad. Bio je postavljen na vrlo jednostavan način s jednoličnim razmacima da se sjedini sa zaobljenosti zida i da se njegova fina forma ne naruši već da se lagano i nježno nadopuni i potencira.

B. S.: *Zanimljiva je bila instalacija na Mallerwochen koju si imao u Grazu.*

A. J.: Instalacija u Grazu bila je radna postava. Radio sam s različitim plavo obojenim geometrijskim elementima (kvadrat, krug, pravokutnik), različitim veličina, koje sam postavio u jednostavne odnose.

B. S.: *Na tvojim slikama često se javlja riječ. Koji je odnos riječi, površine i boje? Koje su to riječi koje se javljaju i što one tebi znače?*

A. J.: U središte obojenog polja ponekad unosim riječi koje su ujedno i nazivi slika: Memorija, Univerzus, Praznina, Kozmogonija i druge.

Tekstovi upućuju na misaono porijeklo slike. Oni traže da se o slikama misli. Na primjer, memorija - to je memorija prirode, memorija cjelokupnih iskustava. Boja i tekst omogućuju spajanje vizualnog i mentalnog. Kada neograničeni prostor želim izraziti bojom, osjećam da je to plava.

B. S.: *Na riječkom Biennalu mladih u instalaciji Triptih uz određene forme i boje ispisuješ određene riječi: uz crveni kvadrat - initium, uz zlatni trokut - transmutare, uz plavi krug - levis.*

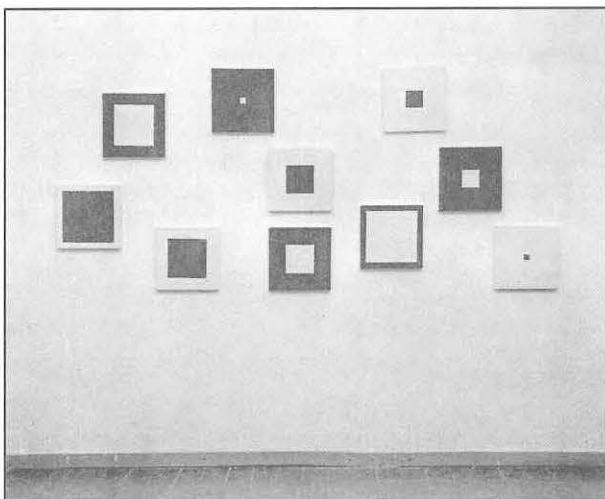
A. J.: Uz kvadrat i crvenu boju povezujem racionalni svijet, uz zlatnu i trokut - čovjekov intelektualni dio, a uz plavu i krug ezoteričnost i levitaciju, duhovni svijet.

B. S.: *U našim ranijim razgovorima vi ste vašu poziciju određivali kao svjesno neindividualnu. Jelena je u jednom momentu rekla: "Ideje nisu ničije vlasništvo, one se sele iz duha u duh."*

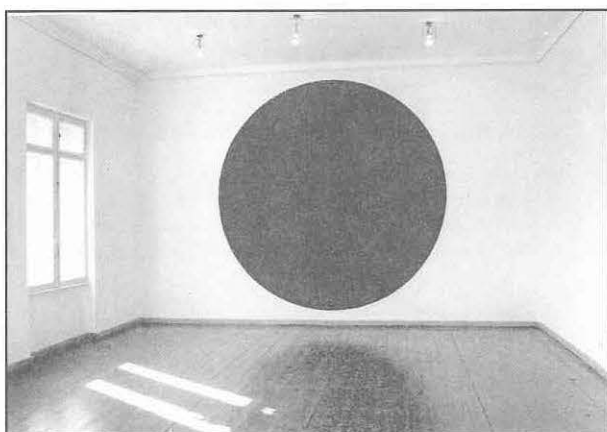
J. P.: Mogla bih ovdje postaviti dodatna pitanja: zašto raditi monokromije? Samu ideju monokromije nisu iscrpili Rodčenko, Reinhardt i mnogi drugi umjetnici. Pitanje je kako to da umjetnici ovog stoljeća nalaze konstantnu inspiraciju u tome da rade monokromije? Ideje o monokromnom slikarstvu i općenito ideje ne pripadaju jednom umjetniku, nego se one kroz povijest ponavljaju.

A što se tiče potiranja individualnosti, ja taj pojam vidim, da se slikovito izrazim, unutar koncentričnih krugova. Što je koncentrični krug dalje od središta, on je veći, i individualno je djelovanje u tom luku izražajnije. Međutim, što se više približavaš, što dublje ulaziš u problem, tvoja individualnost postaje manja, ali je značenje toga djelovanja veće.

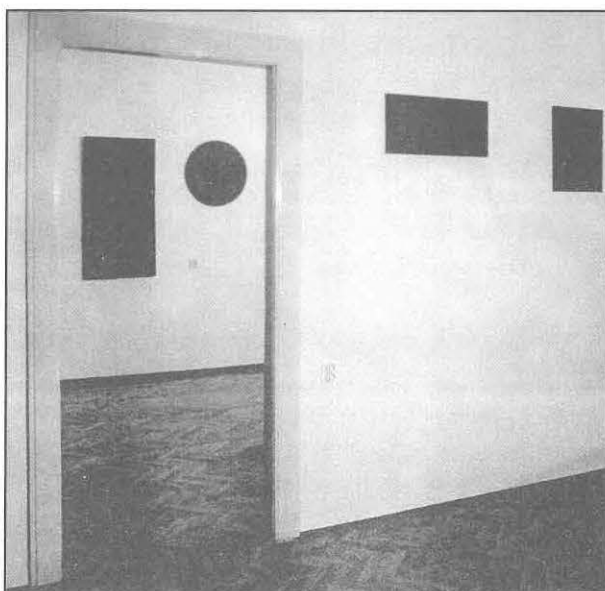
Ako bih ja potencirala svoju individualnost, bila bih klasičan modernist, zastupala bih isključivo svoju jedinstvenu ideju o univerzalnosti svijeta i ne bih priznavala druge mogućnosti. Između moga i modernističkog

J. PERIĆ: Instalacija, 1990.

A. JERKOVIĆ: Mural, Zagreb, 1990.

A. JERKOVIĆ: Ambijent, 1990.

stava razlika nije u idejama već samo u principu da priznajem sve mogućnosti, da sam svjesna kako postoje tisuće isto tako vrijednih mogućnosti i spoznaja, da svoj način ne smatram jedinim pravim i jedinim mogućim.

Summary

Branka Stipančić: "The Painting of Monochrome" /the conversation with Jelena Perić and Anto Jerković/

Jelena Perić (1962) and Anto Jerković (1958) have been known since their first displays at collective exhibitions from the middle of the eighties, and by a few one-man exhibitions. In recent times, they have produced several installations and this very mutual work has been the occasion of this conversation.

"It's easiest for me to put my work under the wing of monochrome. ... I see the art of pure colors as the immersion into some continuous space, as a return to the paradise times of unity, as a return to the times of non individuality. In these works there's no fascination, no the mystic, no home intimacy. I don't take a thought into them, they don't represent anything nor do they adorn and, in fact, they don't want anything. I'm interested in the beauty of indifference." Jelena Perić says.

"I want to open up my work to a series of approaches and considerations. To leave it undefined. Of course, I presume that a viewer is gifted with sensibility, various cognition's, experiences in art. ... In the center of a colored field I sometimes put in the words which are at the same time the titles of the paintings. The texts refer to the reflective origin of a painting. They require thinking about the paintings. For example, "Memory" - it is the memory of nature, the memory of an entire experience. The color and the text provide a joining of the visual and the mental." Anto Jerković says.

About they mutual works, they say: "They may be observed as two spiral streams that are approaching and departing one from another. That's why it's hard to tell which work is-a mutual one, as well it's hard to tell when a certain work was made, for a recent installation consists of the elements which were present earlier and will be later on in some other arrangement. Each of us knows what part of work it's his in our mutual work. We don't deny the individuality of each of us for the purpose of creating a new work of art."